

חומר למחשבה

גדעון דותן

צילומים: לואינד פדרול
באדיבות מוזיאון ארץ ישראל, תל אביב

הזמן הוא בעל טבע מעריכי (אקספוננציאלי). בהתפתחות מעריכית, מעצם טבעה, אירועים מתרחשים לאט מאוד במשך תקופות ארוכות מאוד, אך ברגע שההתפתחות מגיעה לברך העקומה המתארת אותה, קצב האירועים מואץ יותר ויותר. עם כניסתנו למאה העשרים ואחת אנו חווים התפתחויות כאלה כמעט בכל תחום ותחום,¹ ובדרך כלל השינויים רבים ומהירים כל כך, עד שלא פעם אנו מתייחסים אליהם כאל מובנים מאליהם. כדי שלא להתייחס לדברים כך וכדי שלא לקפוא על השמרים, דרושה לעתים התערבות מכוונת שתיאלץ אותנו לבחון מחדש מוסכמות ותפיסות.

שינוי תפיסה מתאפשר פעמים רבות בזכות השאלות הפשוטות והתמימות לכאורה. שאלות המתייחסות לחומר ולטכנולוגיית העיבוד שלו נותנות הזדמנות לפתוח מעגלי חקירה נוספים כמו שחווינו בביאנלה השישית לקרמיקה. בשונה מתערוכה מוזיאלית או גלריאנית, מביאנלה, מעצם הגדרתה ומיותה נחונה במסגרת זמן, ניתן לצפות לאמירה המתייחסת לתקופה ולסימון מגמות שונות. בניגוד לחמש

בעידן הטכנולוגי שאנו חיים בו, חשיבה, השראה ועשייה נמצאות לא רק בתחומי האמנות במובן המקובל והמוכר עד כה. התהליך שאנו מכנים "אמנות" מתרחש גם במקומות אחרים, באזורים המכונים גם בשמות אחרים ולא רק אלו המקובלים עלינו ומוכרים לנו

הביאנלות הקודמות, שבהן ניתנה ההגמוניה ליוצרים הקרמיים המגיעים מרקע של האמנות והאומנות, בביאנלה השישית נקטה האוצרת שלומית באומן צעד אמיץ ואחר מהמקובל ומהצפוי. התערוכה, או בשמה המלא "עיצוב קרמי, כלים טכנו.לוגיים", הכילה הפעם מוצגים נוספים וצפויים פחות, ויצרה מצב שבו התוצאה היא יותר מסך כל רכיביה. אחת הדרכים לחקור תופעה היא לחפש בבסיס המילים המרכיבות אותה. מקור המילה טכנולוגיה במילה היוונית *Tekhnologia*: Techne - אומנות,

Logia - ידע. במאה השבע עשרה הופיע גם הפירוש "דיון או מאמר על אמנות או האמנויות". פירוש נוסף למילה הוא "חקר שיטתי באמנות, או מנות או טכניקה".² בעידן הטכנולוגי שאנו חיים בו, חשיבה, השראה ועשייה נמצאות לא רק בתחומי האמנות במובן המקובל והמוכר עד כה. התהליך שאנו מכנים "אמנות" מתרחש גם במקומות אחרים, באזורים המכונים גם בשמות אחרים ולא רק אלו המקובלים עלינו ומוכרים לנו.³ מן המקום הזה עשתה כאן האוצרת עבודה טובה ומעניינת מאוד בעצם בחירתה לומר משהו על החומר הקרמי, על השאלות העומדות בפתח העידן החדש של היישומים בחומר. זה זמן רב נשמעים קולות המצהירים שההזדמנות של החומרים הקרמיים עומדת בפתח. אלודי טרנו, מי שהקימה את ספריית החומרים בפריס בשנת 2001, כותבת בספרה המשותף עם דניאל קולה⁴ כי מעניינים במיוחד הם החומרים המכונים חומרים קרמיים-טכניים, שהם בעצם חומרים סינתטיים המשלבים, בהתאם לדרישות הביצועים מן החומר, תחמוצות, קרבידים, ניטרידים סולפידיים, זירקוניים וכיו"ב.

אפוד מגן קרמי - חלקים מאפוד מגן העשויים קרמיקה מורכבת וטקסטיל בליסטי. האריח קיבל את צבעו האדום בזכות חומר שחושף את הסדקים שנוצרו כתוצאה מהירי. פלסן

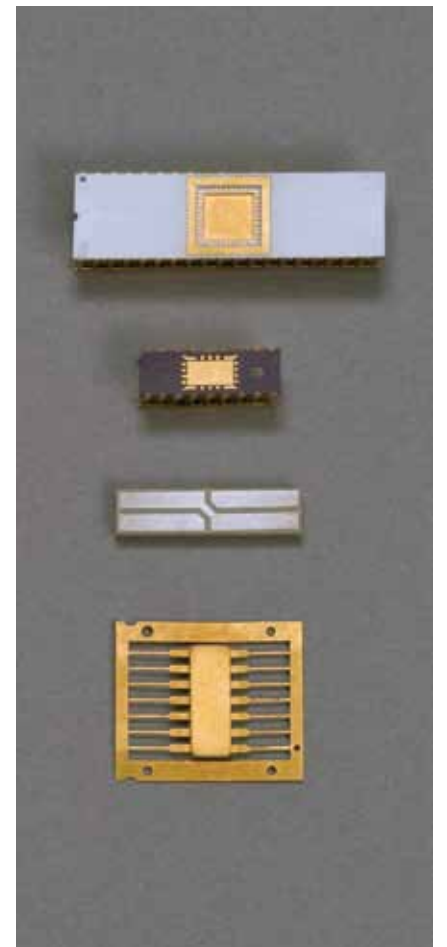
Raymond Kurzweil, *The Age of Spiritual Machines*, Viking Adult, 1999

American Psychological Association (APA): Technology. (n.d.). Online Etymology Dictionary, from Dictionary.com website: www.dictionary.reference.com/browse/technology

Brian Eno, "Gossip is Philosophy", Interview by Kevin Kelly, *Wired* 3.05. May 1995, www.wired.com/wired/archive/3.05/eno.htm

Daniel Kula & Élodie Ternaux, *Materiology: The Creative Industry's Guide to Materials and Technologies*, Frame Publishers, Birkhäuser 2009

הישגה הגדול של התערוכה הוא בעיניי הצלחתה להתיק את העיסוק בחומר מההגמוניה הצפויה, המקובלת והמוכרת של הקרמיקאים בלבד

רכיבים המשמשים מבודדים במעגלים סופרסונים המכון הישראלי לקרמיקה וסיליקטים

שדה מורכב זה, שבו שינוי המאפיינים מושג באמצעות טכניקות קרמיות, מייצר חומרים הדומים זה לזה במידה רבה כל כך עד שקשה להבחין ביניהם באמצעות ראייה בלבד. חומרים אלה מעוררים עניין בתעשייה, אך מאפשרים למומחים בלבד להשתמש בהם: חומרים פיאצו אלקטריים, שבעקבות לחץ היוצר עיוות משנים זרם חשמלי העובר דרכם, חומרים בעלי זיכרון צורני המאפשרים הפעלת כוחות גדולים מתוך יצירת עיוותים מזעריים בלבד, וחומרים ביו-קרמיים, הנמצאים בעיקר ביישומים רפואיים ועליהם מגדלים חאי עצם לצורכי השתלה. לאחר ההשתלה, כאשר העצם חוזרת למקומה החומרים הקרמיים נספגים בגוף ונעלמים.

בתערוכה אמנם הוצגו חלקים שונים של קרמיקה "טכנולוגית", אבל חסרו לי אובייקטים נוספים - החל ביישומים מוכרים כמבודדים קרמיים למתח גבוה או כלי מעבדה גדולים, דרך יישומים שהם חלק ממכלול כגון אריחים דוגמת אלו ששימשו לציפוי מעבורות חלל או חלקי מסועים בעלי עמידות גבוהה לשחיקה או קונוסים לשימוש בתופי ליטוש, וכלה ביישומים המשלבים חומרים נוספים כגון מתכת, כמו שניתן למצוא במצחים (פלגים) למונעי בערה פנימית. מעניין היה גם - בהתייחס לפן הטכנולוגי של התערוכה - להציג יישומים חדשניים יותר ומוכרים פחות, מהסוגים שכבר צוינו קודם. בחלק התערוכה המציג את היצירה אפשר לזהות מעין אקט טקסונומי של סימון ותיוג: קדרות, אמנות, עיצוב, כלים, עבודות פואטיות, עבודות קונסטראוליות וכו'. תחומים אלו קיבלו כרגיל מקום ומענה, אבל חשתי שחסר היה עומק ונפת מקביל או לפחות סימון ברמה דומה של העולמות הטכנולוגיים יותר.

הישגה הגדול של התערוכה הוא בעיניי הצלחתה להתיק את העיסוק בחומר מההגמוניה הצפויה, המקובלת והמוכרת של הקרמיקאים בלבד. החומר משאיל את עצמו לתחומים רבים, וככזה התערוכה עושה לו שירות גדול ואינה מותירה אותו בחזקת ביטוי לקבוצה אמנם מכובדת, אך כזאת שאת עבודותיה כבר ראינו בחמש הביאנלות הקודמות. כמו שקשה לחשוב על פלסטיק כעל חומר המצוי ברשותם הבלעדית של המהנדסים, ולא ברשות המעצבים או אנשי החומרים, היצירה והאמנות,

כך קשה לי לחשוב שהחומר הקרמי נמצא בחזקת היוצרים הקרמיים, ואינו גם נחלתם של מהנדסים, מעצבים ויוצרים נוספים. לא, תערוכה זו אינה פוסעת במקום הבטוח והמוכר, אלא מנסה להקיף בחיבוק מקבל גם את השוליים הפחות אמנותיים, ולהציע קריאה אחרת והאזנה לקולות של יוצרים אחרים, כאלה שמעבודתם לא ראינו הרבה עד כה. ככזאת מצליחה התערוכה ליצור בשביילי אקורדים אחרים, לא בהכרח טובים יותר או הגותיים יותר, אלא פשוט אחרים. מתערוכה אחרת ניתן היה אולי לצפות להעמקות או לנקיטת קו אמנותי ורעיוני ברור, אבל זו אינה תערוכה במובן זה של המילה. זו ביאנלה, תערוכה דו-שנתית, ומכאן שהיא מאפשרת מבט-על על הנושא שהיא דנה בו. השנה היה הנושא החומר על מכלול היבטיו.

תערוכה זו חיבחה מן הסתם במבט רטרופקטיבי באופן ברור יותר, אבל לטעמי היא מהווה נקודת מפנה לאופן שבו הוצג התחום עד היום. מכאן ניתן יהיה להציג כיוונים שונים ונוספים, אולי להתמקד בקטגוריות ספציפיות, אך אלו יהיו החלטות אוצרותיות שייבחנו אל מול התערוכה הזאת, המהווה ינקודת אפס חדשה" (מושג הלקוח מתחום המחשבים ומשמעו הנקודה שבה אנו מאפסים את המערכת וככזו היא מהווה נקודת ייחוס חדשה. אך אין זאת אומרת שהיא מאיינת את מה שקדם לה). בתערוכה אני מוצא הצגה שקולה של עבודות המייצגות את התחום כפי שהורגלנו לראותו עד כה, אבל מעתה ניתן יהיה לצאת לאפיקים חדשים ומסעירים: החומר כמושג שיש לחקור, החומר בטרם עבר תהליכים של עיבוד, קיבוע ושרפה, והחומר כאלמנט לא סופי, אלא כפלטפורמה המזמינה עיונים חדשים וקריאה שונה וחדשה

גדעון דותן - מעצב תעשייתי, מרצה בכיר, חוקר ואמן

ראדומים סיליים - חומרים קרמיים בעלי יכולת עיצוב גאומטרי קל ומגוון ועם זאת בעלי תכונות דיאלקטריות (מבודדות) ועמידות בארזיה (שחיקה). חומרים אלה נפוצים כראדומים המגנים על ראשי טילים או כיפות אחרות שיכולות להימצא בתנאים שוחקים מאוד. המכון הישראלי לקרמיקה וסיליקטים